

PasiJos

Menininkės:

Joana Deltuvaitė,

Kristina Inčūraitė,

Inesa Kurklietytė,

Santa Lingevičiūtė,

Alina Melnikova,

Marija Teresė Rožanskaitė

Šiuolaikinis menas ir kultūra vis dažniau domisi mistiniais išgyvenimais ir individualiomis tikėjimo praktikomis. Tačiau skirtingai nuo viduramžių, tyrinėjama ne sakrali anapusbė, o žemiška kasdienybė. Tai nėra šiuolaikinis religinis menas ir juo labiau ne populiarioji magija (pradedant horoskopais ir baigiant „Da Vinčio kodu“). Tai bandymas apčiuopti tą tikėjimo dimensiją, kurios neįmanoma suvokti racionali protu ir apie kurią danų filosofas Sørenas Kierkegaardas rašė knygoje „Baimė ir drebėjimas“.

Parodos pavadinimas sudarytas iš dviejų žodžių: „pasija“ ir „jos“. Pasija [pranc. *passion* – aistra, lot. *passio* - kentėjimas] žodynuose apibrėžiama kaip mylimoji, aistra; Jėzaus Kristaus kančia arba jos aprašymas evangelijose ir pagal jas sukurti muzikos ar dailės kūriniai. Pasak Greimo, „pasijos sąvoka etimologiškai pabrėžia pasyvią subjekto būseną ir leidžia akivaizdžiai supriešinti pasiją – akcijai; šia opozicija remiasi semiotinis pasijos supratimas, pagal kurį ji yra „dvasinių būsenų“ sintagminė organizacija (...)“ (Algirdas Julius Greimas. „Iš arti ir iš toli“).

Paroda „PasiJos“ – tai ir nepaprastos, paradoksalios, kartais nesuvokiamos moterų pasijos. Moterų mistikų ir šventųjų keliai yra nenuspėjami, nes jų tikėjimą ir abejones stipriau veikia kultūriniai, socialiniai ir instituciniai suvaržymai. Šiuolaikinės medijos (fotografija, kinas, videoperformansas) keičia ir pasijų formas, ir turinį. Tikėjimo ir gyvenimo santykis apmąstomas čia ir dabar, žvelgiant į žmones ir istorines vietas amžininko akimis. Todėl parodos atskaitos tašku pasirinktas Marijos Teresės Rožanskaitės (1933-2007) asambliažas „Suklumpa po kryžiumi“ (1976) iš „Stacijų“ ciklo, kur kryžiaus kelio stotis atitinkantys paveikslai vaizdavo šiuolaikinio žmogaus kančią. Tradiciškai vaizduojamą Kristaus figūrą čia keičia jauna mergina su džinsais. Šis kūrinys ir šiandien nepraranda aktualumo, o sovietmečiu, kai religinė tematika ir asambliažo technika buvo netoleruojama, jis liudijo ne tik savarankišką meninį mąstymą, bet ir autorės drąsą. Rožanskaitės kūryboje šventosios-kovotojos ikonografija užima ypatingą vietą. 2003-2004 m. šiuolaikiškai transformuodama ikonų tapybos tradicijas ji nutapo du gyvybes paaukojusių moterų portretus. Juoda čečėnė raudoname fone primena įkaitų dramą Maskvos teatre, kurą rodė visos televizijos. Kol žmonės su siaubu stebėjo įvykius ekrane, Rožanskaitė piešė – vaizdus iš televizoriaus ir pažįstamų čečėnių eskizus. Juodai apsirengusi ir kukliai rankas sudėjusi čečėnė, apsupta mirusių „angelų“, yra atsidavimo savo tikėjimui alegorija. Lietuvos partizanės Sofijos Butėnaitės (Ramunės) portretas, kur ji vaizduojama su sidabriniais šventosios apkaustais ir automatinio šautuvu, dar aštriau kelia moters pasirinkimo klausimą – gyvybė ir mirtis čia atrodo vienodai svarbios.

Inesos Kurklietytės filmas „Kristina Kristuje“ (2005) moters pasirinkimo problematiką perkelia į konkrečią socialinę, kultūrinę ir religinę aplinką. Ar moteris gali tapti kunige Lietuvoje? Ar pašaukimas svarbus tik kai kalbame apie vyrus? O gal lyčių problematika neturėtų nustelbti dvasinių ieškojimų ir tikėjimo? Kas trukdo patikėti Kristina, baigusia teologijos studijas Oksforde ir kartu su bendraminčiais atkūrusia evangelikų liuteronų parapiją Vilniuje? Kaip ir prieš šimtus metų, moteris turi ginti tikėjimą savo pašaukimu.

Turbūt garsiausia tikėjimo kankinė – Orleano mergelė Joana Arkietė (1412-1431), šimtamečiame kare vedusi į kovą Prancūzijos karius, o patekusi į nelaisvę apkaltinta erezija ir vyriškų drabužių dėvėjimu ir sudeginta. Praėjus beveik 500

metų, 1920 m. Joana paskelbta šventąja. Santos Lingevičiūtės filmas „Ir nebus mirties karalijos“ – šiuolaikiška danų režisieriaus Carlo Theodoro Dreyerio filmo „Žanos d'Ark kančios“ (1928) parafrazė. Dreyerio filmo motyvai atkuriami pabrėžiant brechtišką santykį su filmu ir istorija. Autorė pati atlieka Žanos vaidmenį, akivaizdžiai lašina dirbtines ašaras ir kerpa plaukus. Apmąstoma ne tik Žanos, bet ir Dreyerio filmo istorija – jis buvo cenzūruotas, netrukus sudegė per gaisrą ir ilgą laiką manyta, kad nesudarkyta versija dingo amžiams. Bet 1981 Norvegijos psichiatrinėje ligoninėje rasta puikiai išlikusi filmo kopija. Lingevičiūtės filme ant laužo sudega ne Žana, o juostinis kinas, kurį pakeičia skaitmeninės technologijos.

Kristina Inčiūraitė į raganų deginimo istoriją žvelgia kitu kampu – jai svarbi veiksmo vieta ir jos „aura“. Pagal archyvinius šaltinius senuose žemėlapiuose radusi egzekucijos vietą Prancūzijoje, ji vyksta dokumentuoti šiandieninę istoriją ir randa per šimtmečius beveik nepakitusius vaizdus. Erdvės gebėjimas saugoti atmintį, jei nedrumsčiama įprasta tvarka, domina ir Joaną Deltuvaitę, kuri fotografuoja ilgą laiką nekeičiamus kambarius, saugančius išvykusių (išėjusių) artimųjų prisiminimus. Šios sustingusio laiko erdvės kartu yra stipri asmeninio tikėjimo manifestacija. Saugoma ne tik atmintis, bet ir asmens privatumas, pasirinkimai, kolekcijos, mąstymo būdas. Šios fotografijos aiškiausiai atskleidžia Greimo nurodytą pasijų, kaip dvasinių būsenų, dimensiją.

Alinos Melnikovos pasijos siejasi ne su pasyviu laukimu, bet su aistringumu tikėjimu – todėl ji pati „įsikūnija“ fontano skulptūroje. Jos videoperformansas atskleidžia, kaip moters kūnas transformuojasi iš pasyvaus, akių malonumui išstatyto objekto, į veikiantį subjektą – kai moteris valdo savo kūną ir gali pakeisti žvilgsnio kryptį. Šiuolaikinėse pasijose kančią nustelbia aistringas tikėjimas ir kovojančios už jį moterys, tikėkimės, sulauks ne tik pomirtinės šlovės.

Laima Kreivytė

menotyrininkė, parodų kuratorė.

VšĮ „Vilnius – Europos kultūros sostinė 2009“,

Vizualiųjų menų programų vadovė, Lietuva